

Farklı Meslek Üyelerinin Dogmatik Dindarlık, Ahlaki Yargı Düzeylerinin Hayatın Anlamı ve Amacına Etkisi

The Effect of Different Professional Members' Levels of Dogmatic Religious and Moral Jurisdiction on The Meaning and Purpose of Life

Mehtap Kızılkaya

Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

Assist. Prof., Aydın Adnan Menderes University, Faculty Of Nursing, Mental Health and Diseases Nursing Department

Aydın / Turkey

mehtap.kizilkaya@adu.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0002-4000-8926>

Corresponding Author / Sorumlu Yazar

Mehmet Emin Kalgı

Dr., Sınıf Öğretmeni, İkinci İlkokulu

Dr., Class Teacher, İkinci Primary School

Şanlıurfa / Turkey

mehmet.emin.63.21@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0001-6999-5059>

Article Type / Makale Tipi

Research Article / Araştırma Makalesi

DOI: 10.33420/marife.996682

Article Information / Makale Bilgisi

Received / Geliř Tarihi: 16.09.2021

Accepted / Kabul Tarihi: 29.11.2021

Published / Yayın Tarihi: 30.12.2021

Cite as / Atıf: Kızılkaya, Mehtap; Kalgı, Mehmet Emin. "Farklı Meslek Üyelerinin Dogmatik Dindarlık, Ahlaki Yargı Düzeylerinin Hayatın Anlamı ve Amacına Etkisi". *Marife* 21/2 (2021): 891-908. <https://doi.org/10.33420/marife.996682>

Plagiarism / İntihal: *This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.*

Copyright / Telif Hakkı: "This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) International License." / "Bu makale Creative Commons Atıfı-GayriTicari-Türetilemez 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) Uluslar arası Lisansı altında lisanslanmıştır."

Farklı Meslek Üyelerinin Dogmatik Dindarlık, Ahlaki Yargı Düzeylerinin Hayatın Anlamı ve Amacına Etkisi

Özet

İnsanlar, yaşadıkları dünyayı anlama ve yorumlama ihtiyacı içerisinde olan varlıklardır. Hayatın anlamına dair birden çok farklı görüş bulunmaktadır ve anlam her bireye göre farklılık göstermektedir. Meslekler bireylerin düşünme ve tutum sergileme özelliklerini de belirlemektedir. Yaptıkları işi anlamlı bulan çalışanlar, kendilerini daha iyi hissettiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca bu çalışanların duydukları tatmin düzeyleri daha yüksek olduğu bilinmektedir. Din, hayatın anlamı, emir ve yasaklar, ahlâki değerler, ölüm ve ölüm sonrası gibi konularda insanlara açıklamalar yaparak yaşamlarını nasıl şekillendirecekleri hakkında yol göstermekte olan bir diğer olgudur. Hayatın anlamı ve amacı, dindarlık ve ahlaki yargı gibi olguların arasındaki ilişkinin, akademisyen, öğretmen, hemşire, din görevlisi ve polis gibi toplum lideri olan meslek üyelerinde bilinmesinin mesleki verimi arttıracığı düşünülmektedir. Bu çalışma, farklı meslek üyelerinin dindarlık ve ahlaki yargı düzeylerinin hayatın anlamı ve amacına etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır; Farklı mesleklerle göre katılımcıların ahlaki yargı, dogmatik dindarlık ve hayatın anlamı ve amacı puanları farklılaşmakta mıdır?

Hayatın anlamı ve amacı, ahlak, dogmatik dindarlık, yaş, kadın, evli ve geniş aile değişkenleri arasında bir ilişki var mıdır?

Ahlak, dogmatik dindarlık, yaş, kadın, evli ve geniş aile değişkenleri hayatın anlamı ve amacını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Araştırma, tanımlayıcı ve kesitsel tipte bir çalışma olup veriler Eylül- Kasım 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini, farklı meslek gruplarında (akademisyen, öğretmen, hemşire, din görevlisi ve polis) çalışan 249 birey oluşturmuştur. Çalışmaya dahil edilen katılımcıların yaş aralığı 22-65 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 34.43'dür. Örneklemin 120'si (%48,2) kadın, 129'u (% 51,8) erkektir. Araştırma verileri; "Kişisel Bilgi Formu", "Dini Dogmatizm Ölçeği", "Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği" ve "Ahlaki Yargı Yeteneği Testi" ile elde edilmiştir. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından bilgisayar ortamında SPSS for Windows 20.00 istatistik paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde; çoklu regresyon analizi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu ve tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. Ahlaki yargı yeteneği puanı en yüksek olan meslek grubu polislerdir. Dogmatik dindarlık puanı en yüksek iki meslek grubunu din görevlileri ve polisler oluştururken; dogmatik dindarlık puanı en düşük iki grup ise akademisyenler ve hemşirelerdir. Farklı meslek grubunda yer alan katılımcıların hayatın anlam ve amacı puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür. Araştırmada ahlak değişkeni ile hayatın anlamı ve amacı arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Hayatın anlamı ve amacı üzerinde etkisi olduğu düşünülen ahlâk, dindarlık, yaş, kadın, evli ve geniş aile yordayıcıları ile ilgili yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda ahlâk ve evli değişkenlerin hayatın anlamı ve amacı ile bir ilişkisi olduğu tespit edilmiş ve bu değişkenlerin hayatın anlamı ve amacını yordadığı görülmüştür.

Çalışmanın sonuçlarına ilişkin; çalışmaya dahil edilen tüm meslek mensuplarına yaşamın anlamı, ahlaki değerler konularının yer aldığı hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi, hemşirelere yönelik manevi bakım konusu ile ilgili eğitim planlamaları yapılması, başka meslek üyelerinin eklendiği daha geniş örnekleme çalışmanın tekrarlanması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din psikolojisi, Dogmatik dindarlık, Ahlaki Yargı, Hayatın Anlamı ve Amacı, Meslek

The Effect of Levels of Dogmatic Religiosity and Moral Jurisdiction of Members of Different Professions on the Meaning and Purpose of Life

Summary

Humans need to understand and interpret the world they live in. Professions determine how individuals think and behave. Employees who find meaning in their work feel better. It is also known that these employees have higher satisfaction levels. Religion is another phenomenon that guides people on how to shape their lives by explaining the meaning of life, orders and prohibitions, moral values, and death. It is believed that the realization of the relationship between the meaning and purpose of life, spirituality, and moral judgment by community leaders such as academics, teachers, nurses, religious officials, and police will increase professional productivity. This study aimed to

determine the effect of spirituality and moral judgment levels of members of different occupations on the meaning and purpose of life. For this purpose, answers to the following questions were sought; Do the participants' moral judgment, dogmatic religiosity, and the meaning and purpose of life scores differ according to different occupations?

Is there a relationship between the meaning and purpose of life, morality, dogmatic religiosity, age, gender, marital status, and family variables (nuclear family/extended family)?

Do the variables of morality, dogmatic religiosity, age, gender, marital status, and family variables significantly predict the meaning and purpose of life?

The descriptive and cross-sectional study was conducted between September and November 2019. The study group consisted of 249 people who were academicians, teachers, nurses, religious officials, and police. The age range of the participants included in the study differed from 22 to 65, with an average age of 34.43. 120 (48.2%) of the participants were female and 129 (51.8%) were male. Data were collected using Personal Information Form, Dogmatism Scale, Meaning and Purpose in Life Questionnaire, and Moral Judgment Proficiency Test. The obtained data were analyzed by the researchers with the SPSS for Windows 20.00 statistical software package. Multiple regression analysis, Pearson Product Moment Correlation, and one-way ANOVA were used in the analysis of the data. The occupational group with the highest moral judgment skill score is the police. While religious officials and police were the two occupational groups with the highest dogmatic religiosity scores; the two groups with the lowest dogmatic religiosity scores are recorded as academics and nurses. It was observed that the meaning and purpose of life scores of the participants in different occupational groups did not differ. In the research, it has been determined that there is a significant relationship between the moral variable and the meaning and purpose of life. As a result of the multiple regression analysis conducted on the predictors of morality, religiosity, age, gender, marital status, and family variables, which are thought to affect the meaning and purpose of life, it was determined that moral variables and marital status have a relationship with the meaning and purpose of life and these variables predict the meaning and purpose of life. In conclusion, we recommend that in-service training programs on the meaning of life and moral values should be organized for all groups of occupations, nurses should be provided with education programs on spiritual care, and that the study should be repeated with larger sample groups including groups of other professions.

Keywords: Psychology of Religion, Dogmatic Religiosity, Moral Judgment, Meaning and Purpose of Life, Profession

Giriş

İnsanlar, içinde buldukları dünyayı anlama ve yorumlama ihtiyacı içerisinde olan varlıklardır. Buna hayatın anlam arayışı denilmektedir ve anlam bireyseldir.¹ Hayatın anlamına dair birden çok görüş bulunmaktadır. Sokrates, sorgulanmamış bir hayatın yaşamaya değmeyeceğinden, hayatı anlamlandırmanın iyiliğin ve gerçeğin peşinde koşmakla mümkün olacağından söz etmektedir.² Platon'a göre, hayatın anlamı erdemli bir yaşam sürdürmekten geçmektedir.³ Varoluşçu filozof Soren Kierkegaard, anlamlı bir hayat yaşamının yolunun bireylerin kendi seçtikleri yolda gitmeleri ve değerlerini kendilerinin üretebilmeleri olarak açıklamaktadır.⁴ Bir diğer varoluşçu filozof Friedrich Nietzsche hayatın anlamının üretkenlik, canlılık ve dünyanın işleyişini sorgulamakla ilişkili olduğunu, birey tarafın-

¹ Cüneyd Aydın, "Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutum İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2017), 90-91.

² Abdullah Tanrıverdi - Mustafa Ulu, "Lise Öğrencilerinde Hayatın Anlam ve Amacı ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 18/2 (2018), 1199-1200.

³ Platon, *Erdem Anlayışı*, çev. Yakup Akyüz (Konya: Eğitim Yayınevi, 2020).

⁴ Soren Kierkegaard, *Hayat Çözülecek Bir Problem Değil Yaşanacak Bir Hakikattir*, çev. Hamza Celaledin (İstanbul: Destek Yayınları, 2020).

dan konulan hedeflere ulaşmanın tek başına hayatın anlamı olmadığını ifade etmektedir. Freud hayatın bir anlamı olmadığını ve bireylerin hayatın bir anlamı olduğunu reddetme haklarının bulunduğunu iletmektedir.⁵ Maslow, hayatın anlamının kendini gerçekleştirmeyle yakalanabileceğini ifade etmektedir.⁶ Viktor Frankl ise, yaşamın anlamının “insandan insana, günden güne, saatten saate farklılık gösterdiğini, bu nedenle önemli olanın yaşamın anlamı değil, daha çok belli bir anda bir insanın yaşamının özel anlamı” olduğunu belirtmektedir.⁷ Hayatı doğru anlamlandırma, bireye hem kendini bulma hem de kendi varlığını inşa edip hayatını yönetme imkânı sağlamaktadır. Böylece bireyler, hayatı anlamlandırırken tutum ve davranışlarını yönlendirecek olan dünya görüşlerini de oluşturmaktadırlar. Bireysel değerleri doğrultusunda yaşayan insan, anlamlı bir hayat sürdürdüğü kanaatinde olacaktır.⁸ Bireysel değerler kişinin gelişimi, tutumları ve sosyo-kültürel normlarıyla ilişkilidir. Mesleklerin, bireylerin değer edinmelerinde ve hayatın anlamını bulmalarında büyük katkısı vardır.

Meslekler toplumun örgütlenmesini, iş bölümünün oluşmasını sağlarken bireylerin düşünme ve tutum sergileme özelliklerini de belirlemektedirler.⁹ Yaptıkları işi anlamlı bulan çalışanlar, kendilerini daha iyi hissettiklerini ifade etmekte işlerine daha fazla değer vermekte ve işlerinden duydukları tatmin düzeyleri daha yüksek olmaktadır.¹⁰ Ahlaki değerler, nasıl davranılması ya da nasıl davranılmaması gerektiğini gösteren kendiliğinden oluşmuş değer yargıları sistemi olarak kişilerarası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Kuralları, belirli bir kişi, grup ya da toplum için geçerli olan değer yargıları olup toplumdaki topluma değişebilmektedir.¹¹ Toplumsal yaşama ihtiyaç duyan insanın, yaşamını sorunsuz sürdürebilmesi ve yaşamda amaç belirlemesi için gerekli olan kontrol mekanizmalarından biri ahlaki değerler diğeri ise dindir. İnsanlık düzeyinin üstüne çıkan (aşkın) varlığa bağlanma, inancın gerektirdiği uygulamaları yapma şeklinde ifade edilen din; inanç, ibadet ve öğretiler bütünü olarak tanımlanmaktadır.¹²

Dinler, hayatın anlamı, emir ve yasaklar, ahlaki değerler, ölüm ve ölüm son-

⁵ Friedrich Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca-1*, çev. Mustafa Tüzel (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015).

⁶ Abraham Maslow, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, çev. Okhan Gündüz (İstanbul: Kuraldışı Yayınevi, 2000).

⁷ Victor Emil Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak (Ankara: Öteki Yayınları, 2016), 24-28.

⁸ Irvin D.Yalom, *Varoluşçu Psikoterapi*, çev. Zeliha Babayigit (İstanbul: Pegasus Yayınları, 2018).

⁹ Süleyman İlhan, “Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21 (2008), 314-316.

¹⁰ Hatice Necla Keleş, “Anlamlı İş İle Psikolojik İyi Oluş İlişkisi”, *The Journal of Happiness & Well-Being* 5/1 (2017), 154-156.

¹¹ Coşkun Can Aktan, “Ahlak Ve Ahlak Felsefesine Giriş”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2009), 39-41; Nihal Tunca, *İlköğretim Öğretmenleri İçin Mesleki Değerler Ölçeğinin Geliştirilmesi ve İlköğretim Öğretmenlerinin Mesleki Değerlerinin Belirlenmesi* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 232; Ebru Orak Niksarlı, *Hemşirelikte mesleki değerler ve duygusal zekâ ilişkisinin incelenmesi - Tez Arşivi* (İstanbul: Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 97.

¹² Y. Mustafa Keskin, “Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme” IV/2 (2004), 9; Hilal Bayraktaroğlu, *Felsefe, Din ve Ahlak İlişkisinin Erdem Kavramı Çerçevesinde Analizi* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 47.

rası gibi konularda açıklamalar yaparak bireylerin yaşamlarını nasıl şekillendirecekleri hakkında yol göstermektedirler.¹³ Bahadır, “İnsanın Anlam Arayışı ve Din” adlı kitabında anlamsızlıktan kurtulma ve anlamlı bir hayata kavuşma sürecinde din ile anlam arayışı arasında önemli bir ilişki olduğundan söz etmektedir.¹⁴ Din, tüm varoluşu ele alıp yorumlayan; varoluşun bilinmeyen pek çok yönünü sunduğu tatminkâr cevaplarla açıklığa kavuşturup anlamlandıran eşsiz bir sistemdir. Ayrıca yapılan pekçok çalışmada dinin insanların yaşam doyumu ve mutlu olma olasılığını arttıran bir olgu olduğu belirlenmiştir.¹⁵

Yapıcı, dindarlığın zihinsel görüntüleri ve bunların davranışlara yansımaları olarak sosyo-kognitif açıdan dörtlü bir dindarlık tipolojisi önermektedir.¹⁶ Bunlardan biride dogmatik dindarlıktır. Dogmatik dindarlık da insanlar kutsal metinlere saygılıdır, günlük davranışlarını belirlemede din önemli bir faktördür.

Dogmatik dindar olan bireyler dinî meselelere doğru-yanlış, sevap-günah, caiz-caiz değil ya da siyah-beyaz gibi birbirine zıt ikili ayrımlarla yaklaşımları ve diğer kişileri ya da grupları da iyi-kötü şeklinde sınıflandırarak değerlendirme eğilimindedirler. Bu durum onların ötekilere karşı oldukça hoşgörüsüz bir tutum takınmalarına zemin hazırlaması bakımından önemlidir.¹⁷

Toplumsal formasyonun ve işbölümünün oluşmasında önemli fonksiyonlara sahip mesleklerden akademisyen, öğretmen, hemşire, din görevlisi ve polislerde hayatın anlamı ve amacı ile dindarlık ve ahlaki yargı gibi olguları incelemenin, topluma sunulan hizmetin kalitesini arttıracacağı, meslek üyelerinin yaşamdan alacakları hazzı ve mesleki verimi olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma, farklı meslek üyelerinin dindarlık ve yargı düzeylerinin hayatın anlamı ve amacına etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda araştırmada cevap aranan sorular şu şekildedir;

1. Farklı mesleklere göre katılımcıların ahlaki yargı, dogmatik dindarlık ve hayatın anlamı ve amacı puanları farklılaşmakta mıdır?
2. Hayatın anlamı ve amacı, ahlak, dogmatik dindarlık, yaş, kadın, evli ve geniş aile değişkenleri arasında bir ilişki var mıdır?
3. Ahlak, dogmatik dindarlık, yaş, kadın, evli ve geniş aile değişkenleri hayatın anlamı ve amacını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

¹³ Adem Akıncı, “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (2005), 11-13.

¹⁴ Abdülkerim Bahadır, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2002).

¹⁵ Nihat Şimşek - Mehmet Kalgı, “Dini Dogmatizm ve Dindarlık Bağlamında Yaşam Doyumu: Bir Karma Yöntemli Yaklaşım”, *Turkish Studies* 13/4 (2018), 1137-1152.

¹⁶ Asım Yapıcı, “Dinî Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2002), 75-117.

¹⁷ Cemile Zehra Köroğlu, “Türkiye’de Dini Hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2012), 82-102.

1. Yöntem

1.1. Araştırma Deseni

Araştırma, Eylül- Kasım 2019 tarihleri arasında yapılmış, tanımlayıcı, kesitsel tipte bir çalışmadır. Araştırmada amaçlı rastgele örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, farklı şehirlerde ikamet eden ve farklı meslek gruplarında (*akademisyen, öğretmen, hemşire, din görevlisi ve polis*) çalışan, sosyal paylaşım ağı (whatsapp) üzerinden çevirim içi anket olarak paylaşılmış çalışmaya katılmayı kabul eden, 271 birey oluşturmuştur. Ancak 22 bireyin ölçekleri yönergeye uygun doldurmaması nedeniyle 249 birey örneklem olarak kabul edilmiştir.

Örneklem grubunun araştırma evrenini temsil ettiği düşünülmektedir. Demografik değişkenler açısından katılımcıların yaş aralığı 22-65 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 34.43'dür. Örneklem 120'si (%48,2) kadın, 129'u (%51,8) erkektir.

Bu araştırmanın verileri; "*Kişisel Bilgi Formu*", "*Dini Dogmatizm Ölçeği*", "*Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği*" ve "*Ahlaki Yargı Yeteneği Testi*" ile elde edilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilen araştırmaya alınan meslek üyelerinin sosyo- demografik özellikleri ile ilgili 9 soruyu içeren bir formdur.

Dini Dogmatizm Ölçeği: Yapıcı tarafından geliştirilmiş olan ölçeğin özgün formu 22 soru olarak hazırlanmıştır.¹⁸ Tek faktörden ve 16 maddeden oluşan "*Dini Dogmatizm Ölçeği*", 4'lü likert şeklinde oluşturulmuştur. Ölçekten alınabilecek minimum puan 16 maksimum puan ise 64'tür. Ölçeğin ortalama puanı 39.30'dur. Bir kişi ya da grup ortalamasının üstünde bir puan alıyorsa bu kişinin ya da grubun dogmatik bir dindarlığa sahip olduğu varsayılmaktadır. Ölçeğin güvenilirliği için iç tutarlılık katsayısının (Cronbach's-Alpha) 0.91 olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra yarıya bölme tekniği ile ölçeğin iki yarısının birbiriyle korelasyonuna bakılmış, ölçeğin birinci ile ikinci kısmı ($r = .778$) arasında 0.01 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışma öncesi ölçek kullanım izni alınmıştır.

Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği: Aydın ve arkadaşları tarafından bireylerin yaşamlarında ki anlam düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, öz bildirim dayalı 5-li likert tipinde olup 17 madde ve 2 faktörden oluşmaktadır.¹⁹ Faktör analizi sonucunda 2 faktörün, toplam varyansın %55.27'sini açıkladığı, Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının 0.81, test-tekrar test güvenilirlik katsayısının 0.81 olduğu bildirilmiştir. Olumsuz ifade içeren 6 madde tersten puanlandıktan sonra toplam puan hesaplanmaktadır. Ölçeğin beklenen puan ranjı 17-85 olup yüksek puan, kişinin hayatındaki yüksek anlam düzeyini göstermektedir.²⁰ Çalışma öncesi ölçek kullanım izni alınmıştır.

¹⁸ Yapıcı, "Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık", 112-116.

¹⁹ Cüneyd Aydın vd., "Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" 38 (2015), 45-51.

²⁰ Aydın vd., "Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", 45-51.

Ahlaki Yargı Yeteneği Testi: Georg Lind tarafından 1977’de geliştirilen “Ahlaki Yargı Yeteneği Testi”, Kohlberg’ in bilişsel gelişimi teorisine dayanmaktadır. Basamaklar, ikilemler, lehte ve aleyhte argümanlar olmak üzere 3 faktörlü bir dizayna sahip olan bu test, Çiftçi tarafından Türkçe’ ye uyarlanmıştır.²¹ Çiftçi, testin Türkçe versiyonu için farklı yaş ve eğitim düzeylerinde olan 461 kişi ile yaptığı araştırmada elde edilen bulgulara göre testin geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır.²² Bu test iki farklı hikâyeden oluşmaktadır. İşçi ve doktorla ilgili olan bu hikâyeleri okuyan kişi her hikâye ile ilgili bir soru ile karşılaşmakta ve bu sorulara ilişkin görüşünü bir skala üzerinde belirtmektedir. Bununla birlikte hikâyelerde ikilem yaşayan kişilerin yaptığı davranışın haklılığını ya da haksızlığını gerekçelendiren, 6 lehte ve 6 aleyhte argüman yer almaktadır. Test, iki ön soru ile birlikte toplam 26 maddeye sahiptir. “Ahlaki Yargı Yeteneği Testi” ile bilişsel puan 0-100 arasında değişmektedir. Bir kişi testte ne kadar yüksek puan alıyorsa yargı yeteneği o kadar gelişmiş olduğu şeklinde bir değerlendirme yapılmaktadır. Çalışma öncesi ölçek kullanım izni Sayın Çiftçi’den alınmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler, SPSS for Windows 20.00 istatistik paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde; ahlak, dogmatik dindarlık, yaş, cinsiyet, medeni durum ve aile tipi gibi değişkenlerin hayatın anlam ve amacını yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi, katılımcıların dogmatik dindarlık, yargı yeteneği ve hayatın anlam ve amaç düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığına ilişkin Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu farklı meslek grubunda yer alan bireylerin meslek değişkeni yargı yeteneği, dogmatik dindarlık ve hayatın anlam ve amaç düzeyleri puanlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin ise tek yönlü ANOVA kullanılmıştır.

1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada, elde edilen sonuçlar, verilerin toplandığı tarihlerde çalışmaya katılan meslek üyeleriyle verdikleri cevaplarla sınırlıdır. Sonuçlar, örneklem grubuna genellenebilir. Farklı dönemlerdeki gruplar üzerinde yapılacak çalışmalarda farklı sonuçlar elde etmek mümkün olabilecektir.

2. Bulgular

Katılımcıların ölçek puanlarına ilişkin bulguları aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Mesleklere Göre Ahlak Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	N	\bar{x}	SS	F	p	Anamlı Fark (Dunett C)
1. Öğretmen	77	11.30	10.17			
2. Din görevlisi	22	9.17	8.09	2.49	0.04	4>3
3. Hemşire	90	8.70	8.38			
4. Akademisyen	38	12.26	9.71			

²¹ Nermin Çiftçi, *Almanya ve Türkiye’deki Türk Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001).

²² Çiftçi, *Almanya ve Türkiye’deki Türk Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması*.

5. Polis	22	14.99	13.61
Toplam	249	10.64	9.80

$p < .05$

Tablo 1’de katılımcıların ahlaki yargı yeteneği puanları en yüksek olan meslek grubu polisler oluşturmaktadır ($\bar{x}=14.99$). Daha sonra sırasıyla akademisyenler ($\bar{x}=12.26$), öğretmenler ($\bar{x}=11.30$), din görevlileri ($\bar{x}=9.17$) ve hemşireler ($\bar{x}=8.70$) takip etmektedir. Bununla birlikte farklı meslek grubunda yer alan katılımcıların ahlaki yargı yeteneği puanları farklılaştığı ve farklılaşmanın ise akademisyen ve hemşire meslekleri arasında olduğu görülmüştür [$F_{(4-244)}=2.49$, $p < .05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğünün $\eta^2=0.04$ olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Mesleklere Göre Dogmatik Dindarlık Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	N	\bar{x}	SS	F	P	Anamlı Fark (Dunett C)
1. Öğretmen	77	36.42	7.80			
2. Din görevlisi	22	45.55	9.75			2>1 1>4
3. Hemşire	90	33.38	6.01	18.86	0.00	2>3 2>4
4. Akademisyen	38	31.71	6.46			3>5
5. Polis	22	40.18	5.35			5>4
Toplam	249	35.74	7.95			

$p < .01$

Tablo 2’de dogmatik dindarlık puanı en yüksek iki grubunu din görevlileri ($\bar{x}=45.55$) ve polisler ($\bar{x}=40.18$) oluştururken; dogmatik dindarlık puanı en düşük iki grubunu ise akademisyenler ($\bar{x}=31.71$) ve hemşireler ($\bar{x}=33.38$) oluşturmaktadır. Bununla birlikte farklı meslek grubunda yer alan katılımcıların dogmatik dindarlık puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için yapılan tek yönlü ANOVA testinde, bu mesleklerin dogmatik dindarlık puanlarının farklılaştığı görülmüştür [$F_{(4-244)}=18.86$, $p < .01$]. Farklılaşmanın hangi meslek grupları arasında olduğu görmek için yapılan Post Hoc analizinde bu farklılaşma öğretmen-din görevlisi, öğretmen-hemşire, din görevlisi-hemşire, hemşire-akademisyen, hemşire-polis ve polis-akademisyen ikili grupları arasında olmuştur. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğünün $\eta^2=0.24$ olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Mesleklere Göre Hayatın Anlamı ve Amacı Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	N	\bar{x}	SS	F	p
1. Öğretmen	77	68.12	7.25		
2. Din görevlisi	22	66.77	8.78		
3. Hemşire	90	67.72	8.68	0.10	0.98
4. Akademisyen	38	68.05	10.83		
5. Polis	22	67.91	13.88		
Toplam	249	67.83	9.15		

Tablo 3’te farklı meslek grubundaki katılımcıların hayatın anlam ve amacı puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için yapılan tek yönlü ANOVA testinde, bu mesleklerin hayatın anlam ve amacı puanlarının farklılaşmadığı görül-

müştür [$F_{(4-244)}=0.10$, $p=0.98$].

Tablo 4. Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma ve Bu Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

	M	SD	1	2	3	4	5	6	7
1. Hayatın Anlamı ve Amacı	67.83	9.145	-	-0.178**	.091	.007	.027	.111	-.083
2. Ahlak	10.644	9.797		-	.092	-0.132*	-0.122	-.071	.041
3. Dogmatik Dindarlık	35.74	7.951			-	.119	-0.270**	.269**	.062
4. Yaş	34.43	8.859				-	-.056	.430**	0.054
5. Kadın	.48	.501					-	-.226**	-.391**
6. Evli	.60	.491						-	.173**
7. Geniş Aile	.36	.481							-

p**<.01; p*<.05

Tablo 5. Hayatın Anlamı ve Amacının Yordayıcısı Olarak Dogmatik Dindarlık, Yaş, Kadın, Evli ve Geniş Aile Değişkenlerine İlişkin Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
Sabit	69.594	65.242	66.235	65.473	66.441	67.549
Ahlak	-0.166**	-0.175*	-0.180**	-0.176**	-0.170**	-0.169**
Dogmatik Dindarlık		0.125*	0.129*	0.140*	0.115	0.108
Yaş			-0.033	-0.031	-0.078	-0.078
Kadın				0.641	0.983	0.338
Evli					2.157	2.340*
Geniş Aile						-1.741
	R ² = 0.032	R ² =0.043	R ² =0.044	R ² = 0.045	R ² = 0.055	R ² = 0.062

Dependent variable =Hayatın anlamı p**<.01;p*<.1

Tablo 5'te bağımsız değişkenlerin (ahlak, dogmatik dindarlık, yaş, kadın, evli, geniş aile) bağımlı değişkeni (hayatın anlamı ve amacı) ne şekilde yordadığına ilişkin çeşitli modeller ortaya konmuştur. Enter yönteminin kullanıldığı çalışmada kadın, evli ve geniş aile yordayıcılar kukla değişken olarak modele eklenmiştir. Model 1'de değişkeni ile hayatın anlamı ve amacı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve bu değişkenin hayatın anlamı ve amacı üzerinde bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir (R²=0.032, F₍₁₋₂₄₇₎=8.062, p<.01).

Model 2'de ahlak yordayıcı değişkeni ile birlikte dogmatik dindarlık değişkeni eklenmiş ve elde edilen sonuçlara göre ahlak ve dogmatik dindarlık yordayıcılarının birlikte hayatın anlamı ve amacını %4 oranında açıkladığı görülmüştür (F₍₂₋₂₄₆₎=5.558, R²=0.043, p<.01). Model 3'te ahlak, dogmatik dindarlık ve yaş değişkenlerinin hayatın anlamı ve amacını ne şekilde yordadığına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda ve dogmatik dindarlık değişkenlerinin önemli yordayıcı oldukları ve bu değişkenlerin hayatın anlamı ve amacını %4 oranında açıkladığı görülmüştür (F₍₃₋₂₄₅₎=3.776, R²=0.044, p<.01).

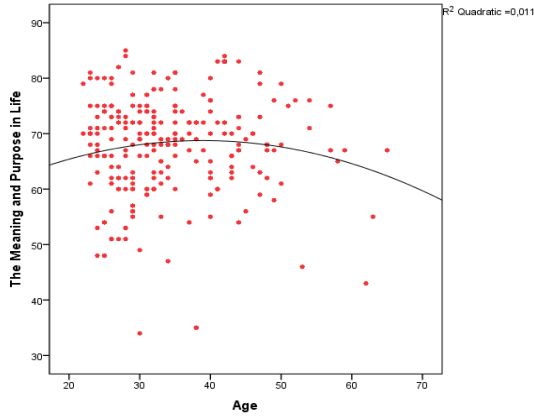
Her ne kadar yaş ile hayatına anlamı ve amacı arasında doğrusal bir ilişki olmasa da karesel bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Şekil 1). Model 4'te, hayatın anlamı ve amacı üzerinde etkisi olduğu düşünülen ahlak, dindarlık, yaş ve kadın değişkenlerin hayatın anlamı ve amacı bağımlı değişkenini yordayıp

yordamadığına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda, ahlak ve dogmatik dindarlık yordayıcılarının önemli yordayıcılar olduğu ortaya konmuştur ($F_{(4-244)}=2.896$, $R^2=.045$, $p<.05$).

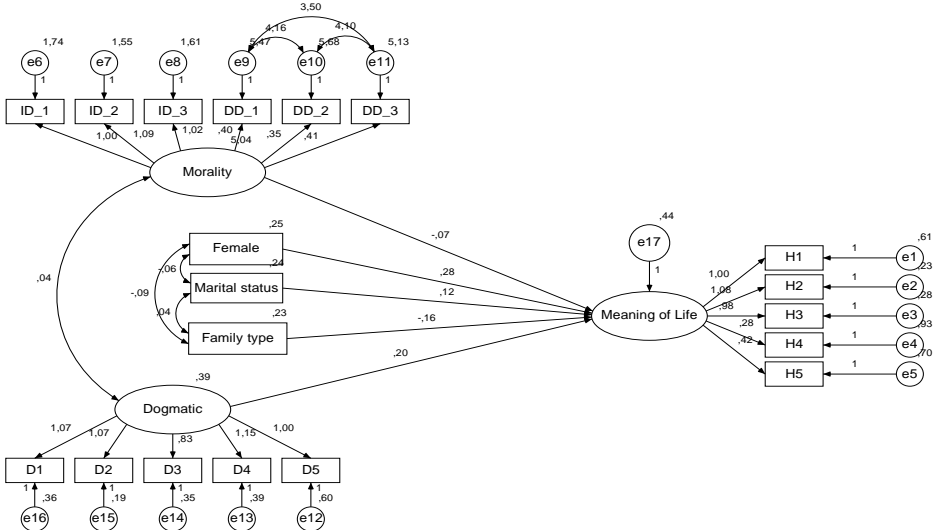
Model 5'te hayatın anlamı ve amacı üzerinde etkisi olduğu düşünülen ahlak, dindarlık, yaş, kadın ve evli yordayıcıları ile ilgili yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda sadece ahlak değişkeninin hayatın anlamı ve amacı ile bir ilişkisi olduğu tespit edilmiş ve bu değişkenin hayatın anlamı ve amacını yaklaşık olarak %6 oranında yordadığı görülmüştür ($F_{(5-243)}=2.844$, $R^2=.045$, $p<.05$).

Model 6' da hayatın anlamı ve amacı üzerinde etkisi olduğu düşünülen ahlak, dindarlık, yaş, kadın, evli ve geniş aile yordayıcıları ile ilgili yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda ahlak ve evli değişkenlerin hayatın anlamı ve amacı ile bir ilişkisi olduğu tespit edilmiş ve bu değişkenlerin hayatın anlamı ve amacını %6 oranında yordadığı görülmüştür ($F_{(6-242)}=2.679$, $R^2=.062$, $p<.05$).

Şekil 1. Hayatın anlamı ve amacı ile yaş arasında karesel ilişki

Şekil 2. Dogmatik dindarlık, ahlak, kadın, medeni durum, aile tipi ve hayatın anlamı arasındaki ilişkiyi gösteren path diyagramı analizi

Bu modelde, dogmatik dindarlık, cinsiyet (kadın), medeni durum (evli), aile tipi (geniş aile) ve hayatın anlam ve amacı modeli geliştirildi. Modelde parselleme yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda dogmatik dindarlık için 5, ahlak için 6 ve hayatın anlam ve amacı için ise 5 parsel oluşturulmuştur. Modelin uyum indeksleri incelendiğinde, ($X^2/df=2.142$; RMSEA= 0.068; GFI=0.088; AGFI=0.847; CFI=0.919) model-veri uyumunun kabul edilebilir düzeyde (Bayram 2010) olduğu söylenebilir. ($b=-0.065$, $p< 0.01$), dogmatik dindarlık ($b=0.197$, $p<0.05$) ve cinsiyet (kadın) ($b=0.284$, $p<0.01$) değişkenlerin hayatın anlamı ve amacı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülürken; medeni durum (evli) ($b= 0.117$, $p=0.234$) ve aile tipi (geniş aile) ($b= -0.156$, $p=0.143$) değişkenlerin hayatın anlamı ve amacı üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

3. Tartışma ve Sonuç

Araştırma, hayatın anlamı ve amacının, dogmatik dindarlık ve ahlaki yargı ile ilişkisini temel olarak konu edinmiştir. Çalışmamızda ahlaki yargı yeteneği puanları en yüksek olan meslek grubunun polisler olduğu saptanmıştır. İnsanlar mesleklerini icra ederken, yazılı yasal metinler, yazısız örf, adet ve ahlak kurallarını dikkate almaktadırlar. Güvenlik hizmeti sunan mesleklerden biri de polisliktir. Bu meslekte meslek etiği ve ahlakına uygun olarak davranmak oldukça önemlidir. Çünkü polisler özel hayatın gizliliği, haberleşme, seyahat özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklere yasalar çerçevesinde müdahale edebilmektedirler. Payam'ın 2015 yılında, Polis Meslek Yüksek Okulu polis etiği dersi öğretim programının değerlendirilmesi ile ilgili yaptığı araştırma sonucunda dersin içerik, hedef etkinlikler ve ölçme ve değerlendirme boyutlarında eksiklikler olduğu ortaya konulmuştur.²³ Bu yüzden polisler için yapılan hizmet içi eğitim programlarında, meslek etiği, iş ahlakı konularının yer alması gerektiği önerilmektedir.²⁴

Çalışma sonuçlarına göre polislerden sonra ahlaki yargı yeteneği puan sıralamasının akademisyenler, öğretmenler, din görevlileri ve hemşireler olduğu belirlenmiştir. Akademisyenlerin temel görevlerinden biri öğretmenliktir. Öğretim, öğrencilerin bilgisini, yeteneğini geliştirmeyi, eleştirel ve yaratıcı düşüncelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Buradan hareketle akademisyenler; öğrencilerin ahlaki ve entelektüel gelişimine katkıda bulunmak için öğrencilere rehberlik yapmaktadır.²⁵ Literatür incelendiğinde Erdirençelebi ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada, akademisyenlerin akademik etik değerlere yönelik algı ve tutumlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.²⁶ Bir başka çalış-

²³ Mehmet Murat Payam, *Polis Meslek Yüksek Okulları Polis Etiği Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 59-61.

²⁴ Payam, *Polis Meslek Yüksek Okulları Polis Etiği Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi*, 59-61; Ozan Kavıracı, "Polis Faaliyetlerinde Gri Alanlar ve Etik", *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 9/16 (2018), 1854-1856.

²⁵ H.Ferhan Odabaşı vd., "Küreselleşen Dünyada Akademisyen Olmak" 10/3 (2010), 131; Nurettin Ateş, "Öğretmenlikte Meslek Ahlâkı ve Mesleki Değerler" 3/6 (2012), 6-8.

²⁶ Meral Erdirençelebi - Berrin Filizöz, "Meslek Etiği ve Akademisyenlerin Etik Değerleri Üzerine Nicel

mada akademisyenlerin eğitim-öğretim işleri sırasında, araştırma yaparken, üniversitedeki görevlerinin yanı sıra özel sektörde görev aldıklarında, yöneticilerin baskısı ile kişisel değerleri arasında tercih yapma durumunda kaldıklarında sıklıkla ahlaki ikilem yaşadıkları saptanmıştır.²⁷ Akademisyenlerle yapılan bir başka çalışmada ise katılımcıların yarısından fazlasının dilimleme, ikram yazarlık, aşırma, tekrar yayım, yazarlık hakkı, iyi sonuçları yayımlama, çarpıtma, uygunsuz alıntı gibi konularda daha fazla etik ihlallerin yapıldığını düşündükleri ve akademisyenlerin yarısından fazlasının eğitim yaşamları boyunca her hangi bir etik eğitimi almadığı belirlenmiştir.²⁸ Eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerle yapılan bir çalışmada İlköğretim Matematik Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin sahip oldukları toplam ahlaki yargı puanlarının diğer bölüm öğrencilerine göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.²⁹ Ahlaki yargı testi kullanılan lisansüstü tezlerin incelendiği bir çalışmada, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne- baba eğitim durumu, anne-baba mesleği, sosyo-ekonomik düzey, yaşanan çevre ve öğrenim görülen okul türü gibi değişkenlerin yargı yeteneğini etkilediği belirlenmiştir.³⁰

Ahlak gelişimi; bireyin toplumda etkin bir şekilde kullanacağı bir değerler sistemini oluşturma sürecidir. Hemşirelik bakımı, ahlaki gelişimle şekillenir ve bu gelişim profesyonel hemşirelerin karar verme, ahlaki davranış, etik muhakeme ve karar verme yeterliliğini geliştirmesi için esastır.³¹ Teknolojideki hızlı gelişmeler, farklı kültürel özellik ve ahlaki değerlere sahip hastalara bakım sunma, sağlık hizmeti sunan profesyonellerin çeşitli sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durum sağlık personeli, hasta ve ailesi arasında etik sorunlar gelişmesine yol açmaktadır. Acil serviste çalışan hemşirelerin ahlaki sıkıntı ve başa çıkma yollarını belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada, acil hemşirelerinin ahlaki sıkıntı içeren durumlarla sıkça karşılaştıkları, ahlaki sıkıntının çözümünde çoğunlukla olumlu yeniden yorumlama, meslektaşlarından destek alma gibi yöntemlerden yararlandıkları görülmüştür.³² Hemşirelerle yürütülen bir başka çalışmada, ahlaki duyarlılığın hemşirelerin cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, gelir durumu ve meslekte geçirdikleri süre gibi demografik değişkenlerine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ahlaki duyarlılığının üst seviyede olabilmesi için etik ilkelerin oluşturu-

→

Bir Araştırma", *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 14/20 (2019), 1250.

²⁷ İlknur Maya, "Akademisyenlerin Meslek Ahlakına Aykırı Olan Davranışlara İlişkin Algıları (Çomü Eğitim Fakültesi Örneği)", *Journal of Turkish Studies* 8/6 (2013), 505.

²⁸ Müesser Özcan - Yasemin Balcı, "Akademisyenlerin Araştırma ve Yayın Etiğİnelİşkin Düşünceleri", *Turkish Journal of Business Ethics* 9/1 (2016), 91.

²⁹ Aydın Söylemez, *Manevi Zekanın Yaşamın Anlamı ve Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak İncelenmesi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 1610-1612.

³⁰ Elif Sobi, "Ahlaki Yargı Testi Kullanılarak Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması", *Social Sciences Studies Journal* 4/26 (2018), 5751.

³¹ Gülay İpek Çoban - Sinem Türer, "Ahlaki Gelişim ve Hemşirelik", *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 3/3 (2014), 954.

³² Selin Keskin Kızıltepe, *Acil Servis Hemşirelerinde Ahlaki Sıkıntı Ve Başa Çıkma Yollarını Etkileyen Faktörler* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 136.

rulması, anlatılması ve takibinin yapılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.³³

Din, bireylerin hayat görüşünü, yaşam biçimini ve olgulara ilişkin bilgi düzeylerini etkileyen bir zemin oluşturmaktadır. Araştırmada dogmatik dindarlık puanı en yüksek meslek grubunun din görevlileri ve polisler, dogmatik dindarlık puanının en düşük olduğu mesleklerin ise akademisyenler ve hemşireler olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca benzer şekilde konu ile ilgili literatürde en yüksek dini tutum puanına din görevlilerinin, en düşük dini tutum puanına hemşirelerin sahip olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır.³⁴ Uslu'nun hastane çalışanlarında dindarlığın empati ve özgecilik ile ilişkisi başlıklı çalışmasında hemşirelerin aldıkları puanların hekimlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.³⁵ Bu sonuç araştırma sonucumuza benzerlik göstermemektedir. Şimşek ve Kalgı'nın üniversite öğrencilerinde dini dogmatizm, dinsel etki hissetme ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi belirlemek için yaptıkları çalışmada dogmatik dindar olan öğrencilerin hem dinin etkisini daha fazla hissetmekte oldukları, hem de yaşamdan daha fazla doyum aldıklarını ifade ettikleri saptanmıştır.³⁶

Hemşireler hastalara bütüncül yaklaşım doğrultusunda bakım veren sağlık çalışanlarıdır. Maneviyatın bütüncül hemşirelik uygulamalarının önemli bir parçası olduğu düşünüldüğünde, hastaların manevi gereksinimlerinin farkında olunması, hemşirenin sunduğu bakım hizmetinin kalitesinin artmasına ve hastaları daha iyi anlamasına katkı sağlayacaktır. Manevi bakım; bireylerin sıkıntılı, üzüntülü durum olarak adlandırılan hastalık, ameliyat, sakatlık gibi kriz durumlarında yanlarında olmak, din ve inanç desteği sağlamak, sorunlarının çözümünde etkili olabilmek, geleneklerini ibadetlerini yerine getirebilmelerine olanak sağlamak ve var oluşlarına yeni anlamlar eklemelerine yardımcı olmak şeklinde tanımlanmaktadır.

Manevi bakım ihmal edildiğinde bireyler umutsuzluk yaşamakta yanı sıra iyileşme süreci uzayabilmektedir. Hemşirelerin, manevi bakım algılarını eğitim düzeyi, çalışma süresi, çalıştıkları birim gibi değişkenlerin belirlediği ayrıca hemşirelerin manevi bakım algılarının kararsız ve yetersiz olduğu saptanmıştır.³⁷ 2020 yılında yapılan bir çalışmada da hemşirelerin çalışma sonucumuza benzer şekilde dini tutum puan ortalamaları diğer meslek üyelerinden daha düşük olarak belirlenmiştir.³⁸ Yapıcı ve Kayıklık tarafından 2003 yılında farklı bölümlerde eğitim

³³ Gülpembe Oğuzhan vd., "Hemşirelerin Ahlaki Duyarlılıklarının Belirlenmesi: Bir Devlet Hastanesi Örneği", *Sağlık Akademisyenleri Dergisi* 6/2 (2019), 92-99.

³⁴ Zeynep Sağır, "Özgecilik ve Dini Tutum: Farklı Meslek Grupları Üzerine Nicel Bir Araştırma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (2020), 309-311; Ali Ayten, *Empati ve Din Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), 274.

³⁵ Mustafa Uslu, *Hastane Çalışanlarında Dindarlığın Empati ve Özgecilik İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Konya Eğitim Araştırma Hastanesi Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 108-112.

³⁶ Şimşek - Kalgı, "Dini Dogmatizm ve Dindarlık Bağlamında Yaşam Doyumu".

³⁷ Ferda Özbaşaran vd., "Turkish Nurses' Perceptions of Spirituality and Spiritual Care", *Journal of Clinical Nursing* 20/21-22 (2011), 3102-3106.

³⁸ Sağır, "Özgecilik ve Dini Tutum", 309-311.

alan üniversite öğrencilerinin dinsel hayatlarıyla ötekine yönelik tutumlarının araştırıldığı çalışmada öğrencilerin öznel dindarlık algıları, dine önem verme düzeyleri ve namaz kılma-oruç tutma gibi dinsel davranışlarında ortaya çıkan farklılıklarla dinsel partikularizm, dinsel dogmatizm ve dinsel gruplara yönelik sosyal mesafe tercihlerinin yönü ve şiddeti arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir.³⁹

Ülkemizde yapılan çalışmalarda, yüksek seviyede din öğretiminin yapıldığı ilahiyat fakülteleri hariç, diğer fakülte ve bölümlerde öğrenim görme ile dindarlık arasında genelde ters yönlü bir ilişki olduğundan söz edilmektedir. Bunun nedeni üniversitelerin seküler eğitim veren fakülte ve bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin gerek din gerekse sosyo-kültürel değerleri eleştirel tarzda değerlendirilmemesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir.⁴⁰

Her bireyin kendi yaşam anlamının mimarı olduğu düşünüldüğünde, bireyleri davranımda bulunmaya en temelde, yaşam amaçları motive etmektedir. Bu bağlamda anlam yükleme, insan ruhunun en temel kendini ifade etme biçimlerindedir. Anlamın gerçeklik kazandığı üç temel yoldan biri çalışmaktır. Nitekim günümüzdeki insan anlam arayışını materyalden öte diğer olgularda aramaktadır.⁴¹ Araştırma sonucumuza göre farklı meslek grubuna ait katılımcıların hayatın anlam amacı puanlarının farklılaşmadığı görülmektedir. Bu sonucun aksine yapılan bazı çalışmalarda; işe anlam atfetme, iş verimi, iş doyumu ve örgütsel bağlılık arasında pozitif ilişki olduğu saptanmıştır.⁴² Araştırmada değişkeni ile hayatın anlamı ve amacı arasında anlamlı bir ilişki olduğu kadın, evli ve geniş aile yordayıcıları ile ilgili yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda ahlak ve evli değişkenlerin hayatın anlamı ve amacı ile bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Path Diyagramı Analizi sonucunda, dogmatik dindarlık ve cinsiyet (kadın) değişkenlerinin hayatın anlamı ve amacı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Yaşam anlamı ve maneviyat birbirleriyle pozitif ilişkili kavramlardır.⁴³ Üniversite öğrencileriyle yapılan araştırma sonucunda, öğrencilerin manevi zekâ düzeyleri ile yaşam anlamları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.⁴⁴

³⁹ Asım Yapıcı - Hasan Kayıklık, "Gençlerde Dinsel Hayatın 'Öteki'ne Yönelik Tutumlara Etkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 5/1 (2005), 5.

⁴⁰ Asım Yapıcı, "Yeni Bir Dindarlık Ölçeği ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 6/1 (2006), 66-116.

⁴¹ Erol Uğur - Ahmet Akın, "Yaşam Bağlılığı Ölçeği Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2015), 424-432.

⁴² William J. Harrington vd., "Perceptions of Workplace Spirituality among Professionals and Executives", *Employee Responsibilities and Rights Journal* 13/3 (2001), 155-163; John Milliman vd., "Workplace spirituality and employee work attitudes: An exploratory empirical assessment", *Journal of Organizational Change Management* 16/4 (2003), 426-447; Robert W. Kolodinsky vd., "Workplace Values and Outcomes: Exploring Personal, Organizational, and Interactive Workplace Spirituality", *Journal of Business Ethics* 81/2 (2008), 465-480.

⁴³ Mustafa Baloğlu vd., "Manevi Anlam ile Maneviyat İlişkinin İncelenmesi", *Journal of Turkish Studies* 12/28 (2017), 681-690.

⁴⁴ Söylemez, *Manevi Zekanın Yaşamın Anlamı ve Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak İncelenmesi*, 69-90.

Araştırmada kadın olmanın hayatın anlamı ve amacı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulguyu destekleyen birden çok araştırma bulunmaktadır.⁴⁵ Literatürde araştırma bulgumuzla benzerlik göstermeyen çalışmalara da rastlanmaktadır. Bunlardan biri de Tanrıverdi'nin yaptığı araştırmadır. Çalışma sonucunda erkek bireylerin hayatın anlam ve amacını bulma düzeylerinin kadın bireylerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.⁴⁶ Ayrıca yapılan başka araştırmalarda ise cinsiyet ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.⁴⁷

Çalışmanın sonuçlarına ilişkin; çalışmaya dahil edilen tüm meslek mensuplarına yaşamın anlamı, ahlaki değerler konularının yer aldığı hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi, hemşirelere yönelik manevi bakım konusu ile ilgili eğitim planlamaları yapılması, başka meslek üyelerinin eklendiği daha geniş örnekleme çalışmanın tekrarlanması önerilmektedir.

Author Contributions / Yazarların Katkısı: This article is a work with two authors. The contribution of the aforementioned authors to the preparation of the article is equal. / Bu makale, iki yazarlı bir eserdir. Makalenin hazırlanmasına söz konusu yazarların katkısı eşittir.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Akinci, Adem. "Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü". *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (2005), 7-24.
- Aktan, Coşkun Can. "Ahlak Ve Ahlak Felsefesine Giriş". *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2009), 38-59.
- Ateş, Nurettin. "Öğretmenlikte Meslek Ahlâkı ve Mesleki Değerler" 3/6 (2012), 3-18.
- Aydın, Cüneyd vd. "Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" 38 (2015), 39-55.
- Aydın, Cüneyd. "Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutum İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2017), 20.
- Ayten, Ali. *Empati ve Din Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.

⁴⁵ Ulu, "Hayatı Anlamlandırma İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki Üzerine"; Necmi Karşı, "Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı ve Dindarlık İlişkisi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2020), 169-201; Aydın, "Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutum İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"; Abdulkerim Bahadır, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2002).

⁴⁶ Tanrıverdi - Ulu, "Lise Öğrencilerinde Hayatın Anlam ve Amacı ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki".

⁴⁷ Muhammed Kızılgöçer, *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Çalışma* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2015); Mustafa Ulu - Mehmet İkis, "Lise Öğrencilerinde Saldırganlık ve Din İlişkisi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30/41 (2016), 75-96.

- Bahadır, Abdulkarim. *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2002.
- Baloğlu, Mustafa vd. "Manevi Anlam ile Maneviyat İlişkisinin İncelenmesi". *Journal of Turkish Studies* 12/28 (2017), 681-702. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12470>
- Bayraktaroğlu, Hilal. *Felsefe, Din ve Ahlak İlişkisinin Erdem Kavramı Çerçevesinde Analizi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çiftçi, Nermin. *Almanya ve Türkiye'deki Türk Lise Öğrencilerinin Ahlakî Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001.
- Çoban, Gülay İpek - Türer, Sinem. "Ahlakî Gelişim ve Hemşirelik". *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 3/3 (2014), 948-958.
- D.Yalom, Irvin. *Varoluşçu Psikoterapi*. çev. Zeliha Babayigit. İstanbul: Pegasus Yayınları, 2018.
- Erdirençlebi, Meral - Filizöz, Berrin. "Meslek Etiği ve Akademisyenlerin Etik Değerleri Üzerine Nicel Bir Araştırma". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 14/20 (2019), 1228-1258. <https://doi.org/10.26466/opus.599983>
- Frankl, Victor Emil. *İnsanın Anlam Arayışı*. çev. Selçuk Budak. Ankara: Öteki Yayınları, 2016.
- Harrington, William J. vd. "Perceptions of Workplace Spirituality among Professionals and Executives". *Employee Responsibilities and Rights Journal* 13/3 (2001), 155-163. <https://doi.org/10.1023/A:1014966901725>
- İlhan, Süleyman. "Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21 (2008), 313-328.
- Karslı, Necmi. "Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı ve Dindarlık İlişkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 169-201. <https://doi.org/10.17120/omuifd.718108>
- Kavıracı, Ozan. "Polis Faaliyetlerinde Gri Alanlar ve Etik". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 9/16 (2018), 1851-1882. <https://doi.org/10.26466/opus.481244>
- Keleş, Hatice Necla. "Anlamli İş İle Psikolojik İyi Oluş İlişkisi". *The Journal of Happiness & Well-Being* 5/1 (2017), 154-167.
- Keskin Kızıltepe, Selin. *Acil Servis Hemşirelerinde Ahlakî Sıkıntı Ve Başa Çıkma Yollarını Etkileyen Faktörler*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Keskin, Y. Mustafa. "Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme" IV/2 (2004), 7-21.
- Kızılgöçit, Muhammed. *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Çalışma*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2015.
- Kierkegaard, Soren. *Hayat Çözülecek Bir Problem Değil Yaşanacak Bir Hakikattir*. çev. Hamza Celaledin. İstanbul: Destek Yayınları, 2020.
- Kolodinsky, Robert W. vd. "Workplace Values and Outcomes: Exploring Personal, Organizational, and Interactive Workplace Spirituality". *Journal of Business Ethics* 81/2 (2008), 465-480.
- Köroğlu, Cemile Zehra. "Türkiye'de Dini Hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2012), 82-102.
- Maslow, Abraham. *İnsan Olmanın Psikolojisi*. çev. Okhan Gündüz. İstanbul: Kuraldışı Yayınevi, 2000.
- Maya, İlknur. "Akademisyenlerin Meslek Ahlakına Aykırı Olan Davranışlara İlişkin Algıları (Çomü Eğitim Fakültesi Örneği)". *Journal of Turkish Studies* 8/6 (2013), 491-509. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.5039>
- Milliman, John vd. "Workplace spirituality and employee work attitudes: An exploratory empirical assessment". *Journal of Organizational Change Management* 16/4 (2003), 426-447. <https://doi.org/10.1108/09534810310484172>
- Nietzsche, Friedrich. *İnsanca, Pek İnsanca-1*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Odabaşı, H.Ferhan vd. "Küreselleşen Dünyada Akademisyen Olmak" 10/3 (2010), 127-142.

- Oğuzhan, Gülpenbe vd. "Hemşirelerin Ahlaki Duyarlılıklarının Belirlenmesi: Bir Devlet Hastanesi Örneği". *Sağlık Akademisyenleri Dergisi* 6/2 (2019), 91-99.
- Orak Niksarlı, Ebru. *Hemşirelikte mesleki değerler ve duygusal zekâ ilişkisinin incelenmesi - Tez Arşivi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Özbaşaran, Ferda vd. "Turkish Nurses' Perceptions of Spirituality and Spiritual Care". *Journal of Clinical Nursing* 20/21-22 (2011), 3102-3110. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2011.03778.x>
- Özcan, Müesser - Balcı, Yasemin. "Akademisyenlerin Araştırma ve Yayın Etiğİneliğİnin Düşünceleri". *Turkish Journal of Business Ethics* 9/1 (2016), 91-111. <https://doi.org/10.12711/tjbe.2016.9.0006>
- Payam, Mehmet Murat. *Polis Meslek Yüksek Okulları Polis Etiğİ Dersi Öğretim Programının Değİerlendirilmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Platon. *Erdem Anlayışı*. çev. Yakup Akyüz. Konya: Eğitim Yayınevi, 2020.
- Sağır, Zeynep. "Özgeçilik ve Dini Tutum: Farklı Meslek Grupları Üzerine Nicel Bir Araştırma". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (2020), 285-319.
- Sobi, Elif. "Ahlaki Yargı Testi Kullanılarak Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Çeşitli Değİşkenler Açısından Karşılaştırılması". *Social Sciences Studies Journal* 4/26 (2018), 5745-5752. <https://doi.org/10.26449/ssj.1038>
- Söylemez, Aydın. *Manevi Zekanın Yaşamın Anlamı ve Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak İncelenmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Şimşek, Nihat - Kalgı, Mehmet. "Dini Dogmatizm ve Dindarlık Bağlamında Yaşam Doyumu: Bir Karma Yöntemli Yaklaşım". *Turkish Studies* 13/4 (2018), 1137-1152. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.12061>
- Tanrıverdi, Abdullah - Ulu, Mustafa. "Lise Öğrencilerinde Hayatın Anlam ve Amacı ile Değİer Yönelimleri Arasındaki İlişki". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 18/2 (2018), 1198-1234. <https://doi.org/10.30627/cuilah.469850>
- Tunca, Nihal. *İlköğretim Öğretmenleri İçin Mesleki Değİerler Ölçeğİnin Geliştirilmesi ve İlköğretim Öğretmenlerinin Mesleki Değİerlerinin Belirlenmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Uğur, Erol - Akın, Ahmet. "Yaşam Bağlılığı Ölçeğİ Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2015), 424-432. <https://doi.org/10.15869/itobiad.57244>
- Ulu, Mustafa. "Hayatı Anlamlandırma İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki Üzerine". *Bilimname* 2018/36 (2018), 165-187. <https://doi.org/10.28949/bilimname.459247>
- Ulu, Mustafa - İkis, Mehmet. "Lise Öğrencilerinde Saldırganlık ve Din İlişkisi". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30/41 (2016), 75-96.
- Uslu, Mustafa. *Hastane Çalışanlarında Dindarlığın Empati ve Özgeçilik İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Konya Eğitim Araştırma Hastanesi Örneğİ)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yapıcı, Asım. "Dinî Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2002), 75-117.
- Yapıcı, Asım. "Yeni Bir Dindarlık Ölçeğİ ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneğİ". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 6/1 (2006), 66-116.
- Yapıcı, Asım - Kayıklık, Hasan. "Gençlerde Dinsel Hayatın 'Öteki'ne Yönelik Tutumlara Etkisi: Çukurova Üniversitesi Örneğİ". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 5/1 (2005), 5.